

VILNIUS UNIVERSITY

Povilas Žielys

THE IMPACT OF DEMOCRACY PROTECTION POLICY ON DEMOCRATIC
CONSOLIDATION: US POLICY IN RUSSIA,
GEORGIA AND UKRAINE

Summary of doctoral dissertation

Social science, political science (02S)

Vilnius, 2012

The dissertation was prepared at Vilnius University, 2007–2011

Academic supervisor:

Prof. habil. dr. Evaldas Nekrašas (Vilnius University, social science, political science – 02S)

Council of Defence:

Chairman:

Prof. dr. Gediminas Vitkus (Lithuanian Military Academy, Vilnius University, social science, political science – 02S)

Members:

Prof. dr. Algis Krupavičius (Kaunas University of Technology, social science, political science – 02S)

Prof. dr. Gražina Miniotaitė (Lithuanian Military Academy, social science, political science – 02S)

Assoc. dr. Tomas Janeliūnas (Vilnius University, social science, political science – 02S)

Assoc. dr. Ainė Ramonaitė (Vilnius University, social science, political science – 02S)

Opponents:

Prof. dr. Irmina Matonytė (ISM University of Management and Economics, social science, political science – 02S)

Assoc. dr. Dovilė Jakniūnaitė (Vilnius University, social science, political science – 02S)

The public defence of the dissertation will be held at 3 p.m. on 2nd March, 2012 at the Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University. Address: Vokiečių str. 10, LT-01130, Vilnius, Lithuania

The summary of the doctoral dissertation was sent out on 2nd February, 2012

Dissertation is available at Vilnius University Library

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Povilas Žielys

DEMOKRATIJOS GYNIMO POLITIKOS POVEIKIS DEMOKRATIJOS
KONSOLIDAVIMUI: JAV POLITIKA RUSIJOJE,
GRUZIJOJE IR UKRAINOJE

Daktaro disertacijos santrauka

Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007–2011 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

Prof. habil. dr. Evaldas Nekrašas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Politikos mokslų krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Gediminas Vitkus (Lietuvos karo akademija, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Nariai:

Prof. dr. Algis Krupavičius (Kauno Technologijos universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Prof. dr. Gražina Miniotaitė (Lietuvos karo akademija, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Doc. dr. Tomas Janeliūnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Doc. dr. Ainė Ramonaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Oponentai:

Prof. dr. Irmina Matonytė (ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Doc. dr. Dovilė Jakniūnaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

Disertacija ginama viešame Politikos mokslų krypties tarybos posėdyje 2012 m. kovo 2 d. (penktadienis) 15 val. VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute, Vokiečių g. 10, LT-01130, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta: 2012 m. vasario 2 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje

THE IMPACT OF DEMOCRACY PROTECTION POLICY ON DEMOCRATIC CONSOLIDATION: US POLICY IN RUSSIA, GEORGIA AND UKRAINE

Summary

Research problem and relevance

There is a myth that the transition to democracy entails ‘all good things’ such as stability of the international system and domestic politics, global and national economic development, the protection of human rights and social development (Schraeder, 2003). This idealistic belief drives efforts by Northern American and Western European democratic states to promote democracy worldwide. However, the national security interests of democracy promoters and realpolitik often turn everything upside down, so that, for instance, international stability is viewed not as a consequence of democratisation but becomes prioritised over democracy itself. The United States of America (US), which has a long-standing tradition of promoting democracy, also faces the ‘democratisation vs. security’ dilemma as its 20th century foreign policy has been shaped by competing philosophies of pragmatic realism and democratic idealism (Kissinger, 1995).

A conflict between the goals of global democratisation and national security has been a relevant and quite extensively researched topic within the discipline of international relations. However, previous research predominantly focused on cases of democracy promotion (external actor’s actions towards dictatorships) and devoted only modest attention to cases of democracy protection (external actor’s actions towards new democracies). This gap has to be filled because the post-Cold War period has witnessed many instances of new democracies sliding back towards authoritarian rule in spite of external support for their democratisation.

For this kind of inquiry, US policy in the post-Soviet space provides fertile ground due to the region’s importance to US security interests and numerous cases of unsuccessful democratic transitions. Of course, scholars’ attention has for the most part been devoted to Russia. It should be noted that some research has pointed to the contradictory impact of US policy as one of the possible reasons behind the failure to

anchor democracy in Russia in 1991-1999. It has been documented in comprehensive studies showing that the US administration faced the ‘democratisation vs. security’ dilemma and chose to unconditionally support pro-Western President Boris Yel’tsin. According to these studies, the chosen US policy consequently frustrated the goal of democratising Russia (Goldgeier & McFaul, 2003; Marsden, 2005).

A new surge of academic interest in the region has been brought about by the so-called coloured revolutions: the 2003 Rose Revolution in Georgia and the 2004 Orange Revolution in Ukraine. Soon after departing from authoritarian rule, Georgia and Ukraine experienced serious difficulties of democratic consolidation. Somewhat unexpectedly, violations of democratic rules and procedures were committed not by antisystemic political forces but by the US-backed coloured-revolution leaders, Presidents Mikheil Saakashvili and Viktor Yushchenko. Such developments were very much reminiscent of those in Yel’tsin’s Russia. In both cases, leaders of the new democracies were pro-Western and implemented policy which was in keeping with US interests. In both cases, the US government turned a blind eye to the less-than-democratic behaviour of these leaders or voiced only mild criticism. Empirical observations lead to the question of whether US leniency and its unconditional approach to the leaders of new democracies have harmed democratic consolidation. Hence, the research problem can be defined as follows: what are the causal links between an external actor’s security interests in a new democracy, the democracy protection policy implemented by that external actor and the consolidation prospects of that new democracy?

A review of previous research has revealed that other authors have largely ignored similarities between the case of Yel’tsin’s Russia and the cases of post-revolution Georgia and Ukraine. They did not attempt to analyse the US role in the latter countries through the lens of the ‘democratisation vs. security’ dilemma. The research carried out in this dissertation aims to fill the identified gap.

Scientific novelty and significance

The topic of democratisation is one of those topics in political science that requires transcending the disciplinary separation between comparative politics and international relations. However, many researchers have not been able to go beyond

rhetoric and develop a framework for integrating the insights of both disciplines (Schmitz, 2004). This can be explained as a result of institutional inertia and a persistent strategy to analyse the external and internal factors of democratisation separately. To overcome the problem, political scientists have recently introduced a novel research strategy. It instructs researchers to begin with a theory of regime change first, identify independent variables that facilitate/inhibit democratisation, and then look at how external factors influence the value of these independent variables (McFaul, 2007).

The research of this dissertation is based on the proposed new innovative strategy. Although several other authors recently applied this strategy in their studies (Magen & Morlino, 2009; McDonagh, 2010), they neglected some important insights of international relations discipline. None of them investigated the motivations of external actors to implement democracy promotion/protection policy. Furthermore, none paid due attention to the competition between democratisation and other external actors' goals. This resulted in an implicit assumption – a simplistic one – that Western countries and Western-led international organisations have either a positive impact on democratisation in foreign countries or, having failed to influence the decisions of domestic actors in the right direction, fail to have any impact. Previous research managed to open one 'black box' (the democratisation-wise significant choices of domestic actors in recipient countries) but the other 'black box' (the democratisation-wise significant choices of external actors in donor countries) remains closed. The analytical framework developed in this dissertation seeks to remedy shortcomings and fully benefit from the knowledge accumulated by the disciplines of both comparative politics and international relations.

Research goal and objectives

The subject matter of the research of this dissertation is US policy aimed at facilitating democratic consolidation in Russia, Georgia and Ukraine following the democratic breakthroughs in those countries. This policy is named democracy protection policy. The period of research covers the respective five-year periods after each democratic breakthrough: the first direct presidential elections in Russia; and the coloured revolutions in Georgia and Ukraine. In the case of Russia, this period is 1991-1996, in the case of Georgia it is 2003-2008 and in the case of Ukraine it is 2004-2009. The selected periods coincide with the first presidential terms of Yel'tsin, Saakashvili

and Yushchenko and also coincide roughly with the presidential terms of US Presidents Bill Clinton and George W. Bush.

The research goal is to investigate how US security interests have affected its democracy protection policy in the post-Soviet space and what impact this policy has had on democratic consolidation in Russia, Georgia and Ukraine. It is hypothesised that US security interests have distorted its democracy protection policy and, as a result, it has actually decreased the likelihood of democratic consolidation rather than increased it.

The following specific objectives are instrumental in achieving the research goal:

- to discuss theoretically the mechanisms used by external actors to influence regime change;
- to conceptualise the role of external actors in the process of democratic consolidation and develop an analytical model for research;
- to conceptualise the impact of an external actor's security interests on its efforts to protect democracy abroad;
- to investigate the impact of US security interests on its democracy protection policy implemented in Russia, Georgia and Ukraine;
- to assess the impact of US democracy protection policy on democratic consolidation in Russia, Georgia and Ukraine.

Thesis statements

Based on the research conducted, the following thesis statements are defended in this dissertation:

1. External actors can influence democratic consolidation only indirectly by influencing the decisions of domestic actors. Therefore, in this type of research, independent variables must refer to the interaction between external and domestic actors.
2. Effective democracy protection policy must include an external actor's efforts in two directions: restraining the government of a new democracy and enabling political opposition and civil society;
3. US security interests have had a distorting impact on US democracy protection policy implemented in all three post-Soviet countries: Russia, Georgia and, to

a lesser degree, Ukraine. The US defended the friendly leaders of the new democracies and their positions in power, instead of the democratic process.

4. The US implemented a counterproductive democracy protection policy, which indirectly encouraged Russian, Georgian and Ukrainian governments to violate democratic rules. Furthermore, in Russia and Georgia, US-funded democracy assistance programmes increased the asymmetry of the political playing field and limited the capability of civil society to control the government. US policy decreased the likelihood of post-Soviet democratic consolidation.

Research method and theoretical model

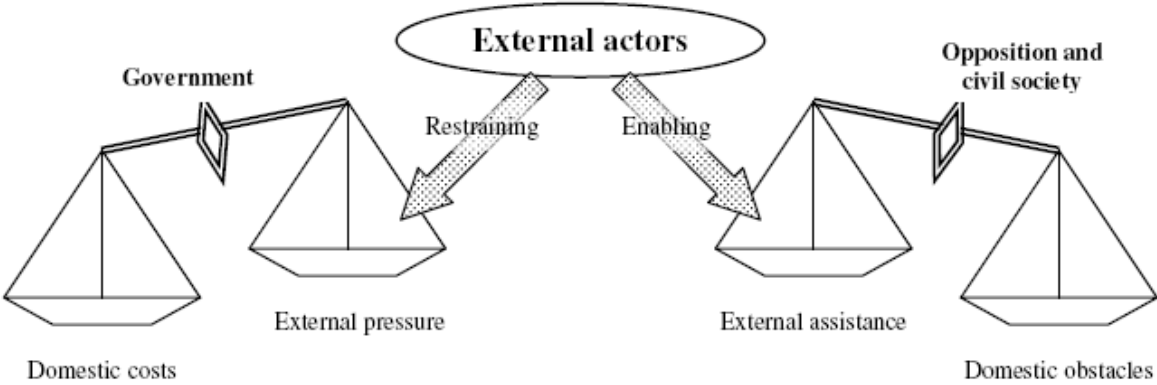
In this dissertation, the application of theories of political regime change is based on a voluntarist approach, which assumes that democratisation can only be produced by certain decisions of domestic actors. External actors can make an impact only by influencing those decisions. The choices of both domestic and external actors are viewed from a rationalist/materialist perspective, i.e. it is assumed that their choices are driven by material interests and are based on rational calculation.

In the empirical part of this dissertation, three case studies (on Russia, Georgia and Ukraine) are carried out and compared with each other. For within-the-case analysis, a method of process-tracing has been applied. This method helps to situate the role of the independent variable (democracy protection policy) within the process, which leads to a certain outcome of the dependent variable (democratic consolidation). The collected evidence made possible to link the independent variable and the dependent variable as parts of the logical causal chain and thus prove the significance of the selected independent variable. However, the process-tracing method has its limits and prevents the researcher from being able either to measure the significance of the selected independent variable or compare its influence with the influence of other possible independent variables.

The research of this dissertation draws on different types of data sources, including: in-depth interviews; statistical information; official statements; speeches and other documents; media reports; and previous research by other scholars. In order to investigate the programme level of US policy, more than thirty in-depth interviews with

US democracy providers and recipients were conducted in Tbilisi and Kiev in 2010-2011.

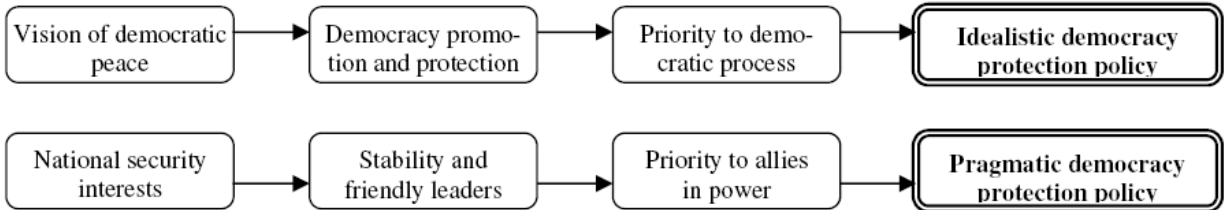
Based on insights from the comparative politics discipline, the original model of ‘two scales’ is developed to conceptualise the role that external actors play in the process of democratic consolidation. According to this model, an external actor exerts influence on democratic consolidation by cooperating with two groups of domestic actors (its ‘coalition partners’). First, external actors put pressure on a government (a ruling political force) so that it would find disadvantageous and refrain from resorting to undemocratic means to sustain its positions in power. Second, external actors provide assistance to oppositional political parties and civil society organisations so that they become capable of overcoming domestic obstacles and fully participate in the political process. In the former instance, the function of external actors is to restrain. In the latter instance, it is to enable domestic actors. The model of ‘two scales’ is summarised in the following diagram:

The ‘two-scales’ model conceptualises the independent variable of the research, i.e. democracy protection policy. This policy is conceived as an interaction between an external actor and the domestic actors of a new democracy. The independent variable described by the ‘two-scales’ model is ordinal as its values can be ordered from the lowest (the external actor did not change the balance of any of the ‘scales’) to the highest (the external actor contributed to the change of balance in both ‘scales’). If the external actor fails to change the balance of any of the ‘scales’, it means that it did not have any impact on democratic consolidation. If the external actor changes one or both ‘scales’, it means that its democracy protection policy increased the likelihood of democratic consolidation. The model of ‘two scales’ can also be applied in analysing cases of a

negative impact of democracy protection policy on democratic consolidation. The impact can be qualified as negative if the external actor acts in a way that reduces its own chances of changing the balance of ‘scales’ in a direction conducive to democratic consolidation.

Based on insights from the international relations discipline, the original concepts of idealistic and pragmatic democracy protection policy are developed to conceptualise the impact of an external actor’s security interests on its efforts to defend democracy. The way an external actor solves a constant ‘democratisation vs. security’ dilemma shapes its policy towards new democracies. The democracy protection policy can be defined as idealistic if the external actor prioritises the democratic process and is not biased in regard to participants of that process. If the national security interests of an external actor make it dependent on a survival of a certain government, the democracy protection policy can be consequently distorted. The following schematic summarises foreign policy dilemmas faced by external actors and resulting types of democracy protection policy:

The concept of pragmatic democracy protection policy complements the ‘two-scales’ model as it demonstrates under which circumstances the democracy protection policy can have a negative impact on democratic consolidation. This concept is instrumental in explaining paradoxical situations when the actions of an external actor prevent it from balancing of ‘scales’ in a direction conducive to democratic consolidation.

Research results and conclusions

The analytical distinction between the diplomatic level and the programmatic level of US democracy protection policy has been adopted to achieve the goal of this research. At the diplomatic level (which corresponds two the first ‘scales’), the main actors were the highest authorities of the United States: President, Administration and

Congress. The decisions made by these institutions with regard to political and financial support to the Russian, Georgian and Ukrainian governments influenced the motivation of the latter, and encouraged or discouraged from undemocratic actions. At the programmatic level (which corresponds to the second 'scales'), the main actors were US governmental donors. Their financial and methodical assistance influenced the symmetry of the political playing field in Russia, Georgia and Ukraine, as well as the capability of civil society to control the government. The investigation of the programmatic level included the following six sectors of US democracy assistance: electoral assistance; political party assistance; constitutional assistance; legislative strengthening; NGO strengthening; and media strengthening.

Russian case. At the diplomatic level, the Clinton administration absolutely neglected the principle of democratic conditionality. President Yel'tsin was regarded as the sole democrat even at a point when he practically eliminated the legislative branch from the political process. US financial assistance was exceptionally directed to recipients that belonged to the Yel'tsin's entourage. Such an approach by the US facilitated the anchoring of autocracy instead of democracy. At the programmatic level, US donors' activities did not level the political playing field but rather increased its asymmetry. The US supported only Yel'tsin's and his loyalists' electoral campaigns, discriminated ideologically unacceptable (but highly popular among Russian population) political parties, and did not attempt to strengthen the Russian Parliament which opposed President Yel'tsin. Thus, the US government put all its eggs in one basket. The future of Russian democracy was made dependent on a single leader, which decreased the likelihood of democratic consolidation.

Georgian case. At the diplomatic level, the Bush administration provided the Saakashvili government with unconditional political and financial support and refrained from criticising President Saakashvili's efforts to expand the powers of the executive branch and manipulate electoral regulation. Such an approach inflated Saakashvili's and his team's feeling of impunity and thus decreased the likelihood of democratic consolidation. At the programmatic level, US donors' activities failed to enable opposition and civil society. On the contrary, post-Rose revolution changes in priorities and the funding volumes of some programmes (political party assistance, NGO and media strengthening) increased the asymmetry of the political playing field in Georgia

and limited the capability of civil society to monitor and control the government. This also decreased the likelihood of democratic consolidation. In Georgia, the US funded programme of constitutional assistance did not have any impact. The only programme that had a positive impact was the electoral assistance programme.

Ukrainian case. At the diplomatic level, the US government unconditionally supported President Yushchenko and his team. The Bush administration did not condemn Yushchenko’s illegal attempts to limit the powers of the legislative branch and exert pressure on the judiciary. In other words, the US government failed to fulfil its restraining function and consequently decreased the likelihood of democratic consolidation in Ukraine. However, at the programmatic level, unlike in Russia and Georgia, the US donors ensured fairly stable support for the Ukrainian opposition and civil society. In the wake of the Orange revolution, the US did not reduce its assistance to the electoral process, Parliament and independent media. US assistance to Ukrainian political parties was also free of bias and did not aim to promote the ‘orange’ political forces. All this increased the likelihood of democratic consolidation. The US policy had some features of pragmatic democracy protection policy only in the case of NGO assistance. In the wake of the Orange revolution, US donors cut the funding of civil society programmes and this could have a negative impact on Ukrainian NGOs’ capability to control the government.

The main results of the research are summarised in the following table:

		RUSSIA (1991–1996)	GEORGIA (2003–2008)	UKRAINE (2004–2009)
DIPLOMATIC LEVEL	Conditionality in bilateral relations	Pragmatic	Pragmatic	Pragmatic
PROGRAMMATIC LEVEL	Electoral assistance	Pragmatic	Idealistic	Idealistic
	Political party assistance	Pragmatic	Pragmatic	Idealistic
	Constitutional assistance	Pragmatic	Pragmatic	---
	Legislative strengthening	Pragmatic	---	Idealistic
	NGO strengthening	---	Pragmatic	Pragmatic
	Media strengthening	---	Pragmatic	Idealistic
Impact on democratic consolidation		<i>Negative</i>	<i>Negative</i>	<i>Mixed</i>

Based on the theoretical discussion and empirical research presented in this dissertation, we can draw the following broader conclusions:

1. When investigating the influence of external actors on the process of democratic consolidation, the actions of external actors cannot be analysed separately from their impact on the choices made by the domestic actors of a new democracy. It is not possible to consolidate democracy without the participation of domestic actors, so external actors must always search for allies (so-called ‘coalition partners’) within a new democracy.

2. For internal actors, capabilities to act are as important as intentions when pursuing the goals of democratic consolidation. The government of a new democracy usually has enough resources but is not necessarily committed to obey democratic rules. Within the political opposition and civil society, there are always groups committed to democratic procedures but they often lack resources to pursue their goals. The task of an external actor is to interact both with the government and the opposition/civil society and to affect their intentions and capabilities in a direction conducive to democratic consolidation.

3. When assessing the impact of democracy protection policy on democratic consolidation, a researcher must avoid the assumption of a ‘positive actor’ and must investigate the possibility of both positive and negative impacts. In order to trace and explain cases of negative impact, it is necessary to investigate the motivation of the external actor in question. In donor countries, the goal of democratisation is always competing with other foreign policy goals, especially with national security interests. A priority attached to one of those competing goals shapes the democracy protection policy implemented by the external actor and, by extension, determines its impact on democratic consolidation.

4. The ‘democratisation vs. security’ dilemma affects not only the interaction between the external actor and the government of a new democracy (diplomatic relations) but also the interaction between external actors and the opposition/civil society (assistance programmes). This argument has been proven true also by the research conducted for this dissertation, which documented the distorting effect that US security interests made on certain democracy assistance programmes in Russia, Georgia and Ukraine. Therefore, any comprehensive research of an external actor’s role must include both the diplomatic and programmatic levels of democracy protection policy.

5. The evidence presented in this dissertation leads to the conclusion that an electoral assistance programme is less vulnerable to security-driven distortions than all other US funded programmes. In the electoral assistance sector, the US pursued an idealistic democracy protection policy both in Georgia and Ukraine. This was the only sector that witnessed idealistic policy in more than one case. It suggests that in the 21st Century, free and fair elections have become a certain 'red line' which even the pro-American leaders of new democracies are not allowed to cross. It should be noted that the exclusive attention given by the US to the electoral process makes the sudden breakdown of a new democracy less likely but does not protect it from gradual erosion.

6. The study of the Russian, Georgian and Ukrainian cases revealed that democracy protection policy is more vulnerable to security-driven distortions at the diplomatic level. In all of the cases investigated, the US government did not apply democratic conditionality and provided stable political and financial support to leaders who ultimately abused democratic procedures. At the programmatic level, US democracy protection policy generally was less pragmatic (except for the Russian case). This leads to the conclusion that US governmental donors (various agencies, funds and other organisations) are intermediaries with a certain degree of autonomy. US security interests are not always reflected in its democracy assistance programmes. This can be explained by the notorious inflexibility of aid bureaucracy and the long time horizons of its planning.

7. The impact of US democracy protection policy was different in the Russian and Georgian cases on the one hand and the Ukrainian case on the other. In all cases, the US failed to change the balance of the first 'scales' (i.e. to prevent dominant political forces from abusing power). However, in the Ukrainian case, unlike in cases of Russia and Georgia, the US successfully changed the balance of the second 'scales' (i.e. contributed to an evening of the political playing field and boosted the capability of civil society to control the government). In spite of different values of the independent variable, the dependent variable – the likelihood of democratic consolidation – retained approximately the same value (low/decreasing likelihood of democratic consolidation) in all three cases. Such results suggest a conclusion that the first 'scales' (restraining the government) are more significant to democratic consolidation prospects than the second 'scales' (enabling the opposition and civil society). Taken together with the above

conclusion, this provides a rather pessimistic assessment of the effectiveness of democracy protection policy. The actions of external actors are more significant at the diplomatic level but, at the same time, they are more vulnerable to security-driven distortions.

8. The research carried out for this dissertation provides no answer as to why US policy in Ukraine is a deviant case and why the hypothesis of the dissertation was only partly confirmed in this single case (i.e. US democracy protection policy has not a negative but mixed impact on democratic consolidation). One of the reasons can be a relatively more even political playing field and more vibrant civil society. In the course of research, it was established that most democracy assistance programmes are demand driven. The stronger political opposition parties, NGOs and media outlets are, the more assistance they can take from donors. Perhaps in Ukraine, more organised aid recipients managed to establish long-term ties to US aid providers and, as a result, the volumes of assistance were less affected by US security interests. However, in order to verify this or any other possible hypothesis, new case studies need to be conducted.

DEMOKRATIJOS GYNIMO POLITIKOS POVEIKIS DEMOKRATIJOS KONSOLIDAVIMUI: JAV POLITIKA RUSIJOJE, GRUZIJOJE IR UKRAINOJE

Santrauka

Darbo aktualumas ir tiriamoji problema

Egzistuoja tam tikras mitas, esą demokratinė santvarka daro stebuklus: prisideda prie tarptautinės sistemos ir vidaus politikos stabilumo, skatina tarptautinę ir vidaus ekonominę plėtrą, stiprina žmogaus teisių apsaugą ir mažina socialinę nelygybę (Schraeder, 2003). Šis idealistinis vaizdinys skatina demokratines Šiaurės Amerikos ir Vakarų Europos valstybes skleisti demokratiją visame pasaulyje. Tačiau dažnai demokratijos skleidėjų nacionalinio saugumo interesai ir realistinė politika viską apverčia aukštyn kojomis ir, pavyzdžiui, tarptautinis stabilumas, tarsi turėjęs būti demokratizacijos pasekme, sureikšminamas labiau už pačią demokratiją. Su dilema „demokratija ar saugumas“ nuolat susiduria ir giliausias demokratijos skleidimo tradicijas turinčios Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV), kurių užsienio politiką nuo XX a. pradžios formavo dvi konkuruojančios filosofijos: pragmatinis realizmas ir demokratinis idealizmas (Kissinger, 1995).

Prieštaravimai tarp globalios demokratizacijos ir nacionalinio saugumo tikslų yra aktuali ir nemažai tyrinėta tema tarptautinių santykių disciplinoje. Tačiau daugiausia šiame kontekste buvo nagrinėjami demokratijos skleidimo (išorės veikėjo politikos diktatoriškų režimų atžvilgiu) atvejai ir palyginti mažai dėmesio skirta demokratijos gynimo (išorės veikėjo politikos naujųjų demokratijų atžvilgiu) atvejams. Šią spragą būtina užpildyti, nes laikotarpiu po Šaltojo karo net ir išorės veikėjų remiamos naujųjų demokratijų pastangos konsoliduoti demokratinę santvarką neretai pasibaigdavo laipsnišku grįžimu prie autoritarinio valdymo.

JAV politika posovietinėje erdvėje yra idealus atvejis tokio pobūdžio tyrimams dėl dviejų priežasčių: regiono valstybių svarbos JAV saugumo interesams ir nesėkmingo naujųjų demokratijų konsolidavimo pavyzdžių. Didžiausio tyrėjų dėmesio, žinoma, sulaukė Rusijos raida. Svarbu pabrėžti tai, kad tirdami nepavykusį Rusijos bandymą 1991–1999 m. įtvirtinti demokratinę santvarką kai kurie politologai atkreipė dėmesį į

prieštarinę JAV vykdytos politikos poveikį. Jų tyrimai atskleidė, kad JAV administracija neišvengė klaidingų pasirinkimų spręsdama dilemą „demokratizacija ar saugumas“ – besąlygiška JAV parama provakarietiškam Rusijos prezidentui Borisui Jelcinui nepasiteisino ir nepadėjo įtvirtinti demokratijos šioje šalyje (Goldgeier & McFaul, 2003; Marsden, 2005).

Du naujesni atvejai, irgi sukėlę didelį tyrėjų susidomėjimą, buvo 2003 m. Rožių revoliucija Gruzijoje ir 2004 m. Oranžinė revoliucija Ukrainoje. Išėjusios iš autoritarinio režimo, Gruzija ir Ukraina netrukus susidūrė su rimtais demokratijos konsolidavimo sunkumais. Įdomiausia tai, kad nepagarbą demokratinėms žaidimo taisyklėms neretai demonstravo ne kokios nors antisisteminės politinės jėgos, o JAV remiami spalvotųjų revoliucijų lyderiai – prezidentais išrinkti Michailas Saakašvilis ir Viktoras Juščenka. Tokia padėtis kėlė asociacijas su B. Jelcino Rusija. Abiem atvejais naujųjų demokratijų lyderiai buvo provakarietiški ir vykdė JAV interesus atitinkančią užsienio politiką. Abiem atvejais JAV nepaisydavo kai kurių nedemokratiškų šių lyderių veiksmų ar apsiribodavo pakankamai švelnia kritika. Abiem atvejais naujosios demokratijos patyrė rimtų konsolidavimo sunkumų. Apibendrinant empirinius stebėjimus, kyla esminis klausimas: ar JAV nuolaidžiavimas naujųjų demokratijų lyderiams nedarė žalos pačiam demokratijos konsolidavimo procesui? Aptariamieji atvejai skatina formuluoti mokslinę problema: koks yra ryšys tarp išorės veikėjo saugumo interesų naujojoje demokratijoje, jo vykdomos demokratijos gynimo politikos ir naujosios demokratijos konsolidavimo perspektyvų?

Ankstesnių tyrimų apžvalga parodė, kad kiti autoriai nesigilino į panašumus tarp 1991–1996 m. Rusijos bei porevoliucinių Gruzijos ir Ukrainos atvejų, nebandė pažvelgti į JAV politiką Gruzijoje ir Ukrainoje per dilemos „demokratizacija ar saugumas“ prizmę. Šią spragą užpildo disertacijoje atliekamas tyrimas.

Darbo naujumas ir reikšmė

Demokratizacijos tema politikos moksle yra viena iš tų, kurios reikalauja peržengti ribą tarp lyginamosios politikos ir tarptautinių santykių bei pasitelkti tyrimams abiejų disciplinų išvalgas. Tačiau dažnai politologai šią ribą bandė ištrinti tik žodžiais, taip ir nesukurdami dviejų disciplinų žinias integruojančio tyrimo modelio (Schmitz, 2004). Tam ilgą laiką kliudė atsieta išorinių ir vidinių demokratizacijos veiksmų analizė.

Rasti išeitį politologams pavyko visai neseniai, kai buvo pasiūlyta tyrimą pradėti nuo režimų kaitos teorijų, identifikuoti demokratinius pokyčius skatinančius/stabdančius nepriklausomus kintamuosius ir tik tada tirti išorės veikėjų poveikį šiems kintamiesiems (McFaul, 2007).

Disertacijoje atliekamas tyrimas yra organizuojamas pagal šią inovatyvią tyrimo strategiją. Nors tokį kelią pastaruoju metu rinkosi ir keletas kitų autorių (Magen & Morlino, 2009; McDonagh, 2010), jie visgi nepasinaudojo svarbiomis tarptautinių santykių disciplinos išvalgomis. Nė viename tyrime nebuvo nagrinėjama išorės veikėjo motyvacija vykdyti demokratijos skleidimo/gynimo politiką, nebuvo skiriama dėmesio konkurencijai tarp demokratizacijos ir kitų išorės veikėjo tikslų. Implicitiškai buvo daroma tikrovę supaprastinanti prielaida, kad Vakarų valstybės ir jų dominuojamos tarptautinės organizacijos daro tik teigiamą įtaką kitų šalių demokratizacijai arba, nepavykus pageidaujama linkme paveikti vidaus veikėjų pasirinkimų, neturi jokios įtakos. Atidarius vieną „juodąją dėžę“ (demokratizacijai reikšmingi vidaus veikėjų pasirinkimai paramą gaunančioje šalyje), kita „juodoji dėžė“ (demokratizacijai reikšmingi išorės veikėjų pasirinkimai paramą teikiančioje šalyje) liko uždaryta. Disertacijoje konstruojami nauji analitiniai įrankiai leidžia išspręsti šią problemą ir pilnai išnaudoti lyginamosios politikos ir tarptautinių santykių disciplinų sukauptas žinias.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Disertacijoje atliekamo tyrimo objektas yra po demokratinių proveržių JAV vykdyta politika, kuria siekta prisidėti prie demokratijos konsolidavimo Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje. Ši politika darbe vadinama demokratijos gynimo politika. Tyrimo laikotarpis apima 5 metus po demokratinių proveržių: pirmųjų tiesioginių prezidento rinkimų Rusijoje ir spalvotųjų revoliucijų Gruzijoje ir Ukrainoje. Rusijos atveju šis laikotarpis apima 1991–1996 m., Gruzijos atveju – 2003–2008 m., o Ukrainos atveju – 2004–2009 metus. Pasirinktas laikotarpis patogiausiai sutampa su pirmosiomis prezidentų B. Jelcino, M. Saakašvilio ir V. Juščenkos kadencijomis. Jis taip pat didžiąja dalimi sutampa su JAV prezidentų Billo Clintono ir George'o W. Busho valdymu.

Darbo tikslas – ištirti, kaip JAV saugumo interesai veikė jų vykdytą demokratijos gynimo politiką posovietinėse šalyse bei kokį poveikį tai turėjo demokratijos konsolidavimui Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje. Atsižvelgiant į darbo tikslą, keliama

hipotezė, kad JAV saugumo interesai iškreipė jų vykdytą demokratijos gynimo politiką taip, kad ši ne didino, bet mažino demokratijos konsolidavimo tikimybę.

Siekiant išsikelti tikslo darbe įgyvendinami šie uždaviniai:

- teoriškai išnagrinėti išorės veikėjų poveikio režimų kaitai mechanizmus;
- konceptualizuoti išorės veikėjų vaidmenį demokratijos konsolidavimo procese ir sukonstruoti atitinkamą tyrimo modelį;
- konceptualizuoti išorės veikėjo saugumo interesų poveikį jo pastangoms ginti demokratiją;
- ištirti JAV saugumo interesų įtaką Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje vykdytai demokratijos gynimo politikai;
- įvertinti JAV demokratijos gynimo politikos poveikį demokratijos konsolidavimui Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje.

Ginamieji teiginiai

Remiantis atliktu tyrimu, disertacijoje ginami šie teiginiai:

1. Išorės veikėjų įtaka demokratijos konsolidavimui pasireiškia ne tiesiogiai, o per atitinkamus vidaus veikėjų sprendimus. Todėl nepriklausomu kintamuoju tokiuose tyrimuose turi būti laikoma išorės ir vidaus veikėjų sąveika.
2. Veiksminga demokratijos gynimo politika reikalauja iš išorės veikėjo orientuotis į demokratinį procesą ir veikti dviem kryptimis: varžyti demokratizuojamos valstybės politinę valdžią bei įgalinti opoziciją ir pilietinę visuomenę.
3. JAV saugumo interesai darė iškreipiantį poveikį jų vykdytai demokratijos gynimo politikai visose tirtose posovietinėse šalyse: Rusijoje, Gruzijoje ir, mažesniu mastu, Ukrainoje. JAV labiau stengėsi ginti ne demokratinį procesą, o parankių lyderių pozicijas naujų demokratijų valdžioje.
4. JAV vykdė kontrproduktyvią demokratijos gynimo politiką, kuri netiesiogiai skatino Rusijos, Gruzijos ir Ukrainos politinę valdžią pažeidinėti demokratines taisykles. Be to, tirtose posovietinėse šalyse (išskyrus Ukrainą) JAV finansuotos paramos demokratijai programos didino politinio žaidimo lauko

asimetriškumą ir riboja pilietinės visuomenės galimybes kontroliuoti valdžią. Tokia JAV politika mažino posovietinių demokratijų konsolidavimo tikimybę.

Tyrimo metodas ir teorinis modelis

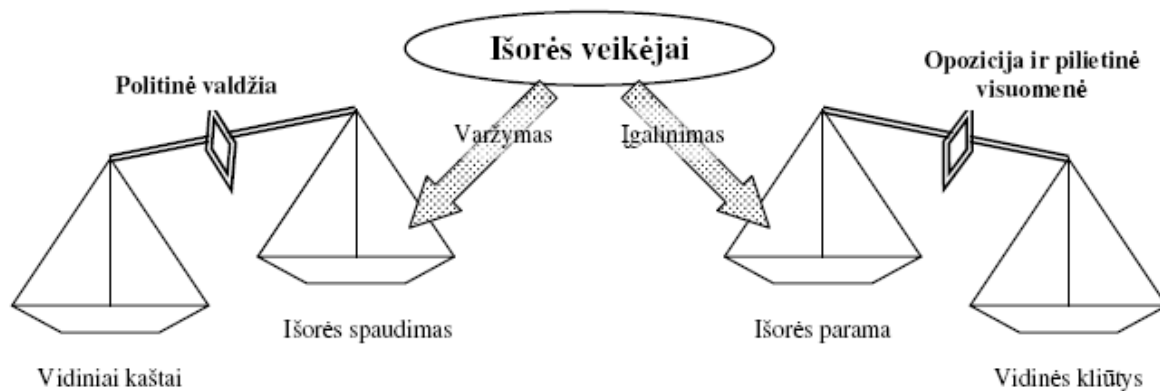
Taikant režimų kaitos teorijas, darbe laikomasi voliuntaristinės prieigos ir manoma, kad demokratizaciją lemia valstybės vidaus veikėjų pasirinkimai. Išorės veikėjai gali daryti įtaką demokratizacijai tik netiesiogiai, paveikdami atitinkamus vidaus veikėjų sprendimus. Tiek į vidaus, tiek į išorės veikėjų pasirinkimus žvelgiama iš racionalistinės/materialistinės perspektyvos, t. y. tikima, kad jų pasirinkimai priklauso nuo materialių interesų ir yra pagrįsti racionalių apskaičiavimu.

Empirinėje darbo dalyje atliekamos trys atvejo studijos (Rusijos, Gruzijos ir Ukrainos), kurios lyginamos tarpusavyje. Atliekant atvejo studijas buvo naudojamas procesų atsekimo metodas, kuris padėjo nustatyti nepriklausomo kintamojo (demokratijos gynimo politikos) vaidmenį procese, vedančiame į tam tikrą priklausomo kintamojo (demokratijos konsolidavimo) rezultatą. Surinkti duomenys leido sujungti nepriklausomą ir priklausomą kintamuosius į logišką priežastinę grandinę ir įrodyti, kad nepriklausomas kintamasis yra reikšmingas. Tiesa, toks tyrimo metodas turi savo ribas ir neleidžia išmatuoti tiriamo nepriklausomo kintamojo reikšmingumo ir palyginti jo su kitų nepriklausomų kintamųjų galimu poveikiu.

Atliekant tyrimą buvo naudoti įvairūs duomenys: giluminių interviu medžiaga, statistinė informacija, oficialūs pareiškimai, kalbos ir dokumentai, žiniasklaidos pranešimai bei anksčiau atlikti kitų autorių tyrimai. Siekiant iširti JAV politikos programinį lygmenį, 2010–2011 m. Tbilisyje ir Kijeve buvo atlikta per trisdešimt giluminių interviu su JAV paramos demokratijai teikėjais ir gavėjais.

Išorės veikėjų vaidmuo demokratijos konsolidavimo procese disertacijoje konceptualizuojamas konstruojant originalų „dvejų svarstyklių“ modelį, paremtą lyginamosios politikos disciplinos išvalgomis. Pagal šį modelį, išorės veikėjas daro įtaką naujos demokratijos konsolidavimui bendradarbiaudamas su dviem vidaus veikėjų grupėmis („koalicijos partneriais“). Pirma, išorės veikėjas deda pastangas, kad politinei valdžiai (valdančiajai politinei jėgai) atrodytų nenaudinga pažeidinėti demokratines procedūras siekiant išlaikyti ir sustiprinti savo valdžią. Antra, išorės veikėjas teikia paramą opozicinėms partijoms ir pilietinei visuomenei, taip bandydamas padėti vidaus

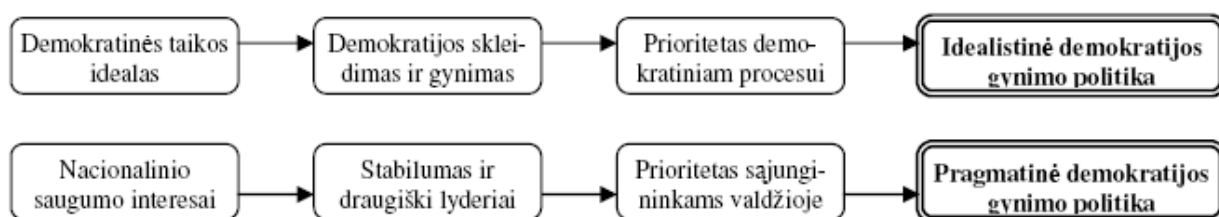
veikėjams įveikti su dalyvavimu politiniame procese susijusias vidines kliūtis. Pirmuoju atveju išorės veikėjas atlieka varžymo, antruoju – įgalinimo funkciją. Grafiškai „dvejų svarstyklių“ modelį galima pavaizduoti taip:

Sukonstruotas „dvejų svarstyklių“ modelis operacionalizuoja nepriklausomą kintamąjį – demokratijos gynimo politiką. Ši politika suvokiama kaip ją vykdančio išorės veikėjo sąveika su naujos demokratijos vidaus veikėjais. „Dvejų svarstyklių“ modelyje nepriklausomas kintamasis yra ranginis, jis galima išdėlioti skalėje nuo mažiausio (nenusvertos nė vienerios svarstyklės) iki didžiausio (nusvertos abejos). Išorės veikėjui nenusvėrus nė vienerių svarstyklių, galima teigti, kad demokratijos gynimo politika neturėjo jokio poveikio demokratijos konsolidavimui. Nusvertos vienerios arba abejos svarstyklės reiškia, kad demokratijos gynimo politika didina demokratijos konsolidavimo tikimybę. „Dvejų svarstyklių“ modelis gali būti pritaikytas ir analizuojant neigiamą demokratijos gynimo politikos poveikį demokratijos konsolidavimui. Apie neigiamą poveikį leistų kalbėti stebimi išorės veikėjo veiksmai, kuriais jis pats trukdytų sau nusverti „svarstyklės“.

Išorės veikėjo saugumo interesų poveikis jo pastangoms ginti demokratiją disertacijoje konceptualizuojamas konstruojant originalias idealistinės ir pragmatinės demokratijos gynimo politikos koncepcijas, paremtas tarptautinių santykių disciplinos įžvalgomis. Nuo to, kaip išorės veikėjas sprendžia nuolat iškylančią dilemą „demokratizacija ar saugumas“, priklauso jo politika naujosios demokratijos atžvilgiu. Išorės veikėjo vykdomą demokratijos gynimo politiką galima vadinti idealistine, jeigu jis teikia pirmenybę demokratiniam procesui ir yra nešališkas to proceso dalyvių atžvilgiu. Jeigu išorės veikėjo saugumo interesai daro jį priklausomą nuo konkrečių lyderių išlikimo naujosios demokratijos valdžioje, tai gali turėti iškreipiantį poveikį išorės

veikėjo vykdomai demokratijos gynimo politikai. Užsienio politikos dilemas, su kuriomis susiduria išorės veikėjas, ir iš to išplaukiantį jo vykdomos demokratijos gynimo politikos tipą apibendrina ši schema:

Pragmatinės demokratijos gynimo politikos koncepcija papildoma „dveju svarstyklių“ modelį, nes atsako į klausimą, kokiomis aplinkybėmis įmanomas neigiamas demokratijos gynimo politikos poveikis demokratijos konsolidavimui. Ji leidžia paaiškinti paradoksalias situacijas, kai išorės veikėjo veiksmai trukdo jam pačiam nusverti atitinkamas „svarstyklas“.

Tyrimo rezultatai ir išvados

Disertacijoje buvo analitiškai išskirti ir tiriami du JAV demokratijos gynimo politikos lygmenys: diplomatinis ir programinis. Diplomatiniam lygmenyje (atitinkančiame pirmąsias „svarstyklas“) pagrindiniai veikėjai buvo JAV aukščiausios valdžios institucijos: prezidentas, vyriausybė ir parlamentas. Šių institucijų sprendimai dėl politinės ir finansinės paramos Rusijos, Gruzijos ir Ukrainos vyriausybėms veikė šių šalių valdžios motyvaciją, skatino arba sulaukė nuo tam tikrų nedemokratiškų veiksmų. Programiniame lygmenyje (atitinkančiame antrąsias „svarstyklas“) pagrindiniai veikėjai buvo JAV vyriausybinių donorai, kurių teikiama finansinė ir metodinė parama veikė Rusijos, Gruzijos ir Ukrainos politinio žaidimo lauko simetriškumą ir pilietinės visuomenės galimybes kontroliuoti išrinktąją valdžią. Į programinio lygmens tyrimą buvo įtraukti šeši JAV teikiamos paramos demokratijai sektoriai: parama rinkimų procesui, politinių partijų stiprinimas, pagalba rašant konstituciją, parlamento stiprinimas, NVO stiprinimas ir žiniasklaidos stiprinimas.

Rusijos atvejis. Diplomatiniam lygmenyje B. Clintono administracija visiškai nesivadovavo demokratinio sąlygiškumo principu. Prezidentas B. Jelcinas buvo laikomas alternatyvų neturinčiu demokratu net ir tuomet, kai praktiškai eliminavo iš politinio proceso įstatymų leidžiamąją valdžią. JAV finansinė parama irgi buvo teikiama

tik B. Jelcinui artimiems paramos gavėjams. Toks amerikiečių požiūris skatino Rusijoje ne demokratijos, o patvaldystės įtvirtinimą. Programiniame lygmenyje JAV donorų veiksmai ne mažino, bet didino politinio žaidimo lauko asimetriškumą. Amerikiečiai rėmė išskirtinai B. Jelcino ir jo bendražygių rinkimų kampanijas, diskriminavo ideologiškai nepriimtinas (nors Rusijos visuomenės stipriai palaikomas) politines partijas ir nesiekė stiprinti B. Jelcinui oponavusio parlamento. Tokiu būdu JAV vyriausybė, kaip sakoma, visus kiaušinius sudėjo į vieną krepšį. Demokratijos Rusijoje ateitis tapo priklausoma nuo vieno lyderio, o tai mažino demokratijos konsolidavimo tikimybę.

Gruzijos atvejis. Diplomatiniam lygmenyje JAV vyriausybė teikė besąlygišką politinę ir finansinę paramą M. Saakašvilio vyriausybei bei nekritikavo jo pastangų stiprinti vykdomosios valdžios galias ir manipuliuoti rinkimų įstatymais. Toks amerikiečių požiūris leido M. Saakašviliui ir jo bendražygiams pasijusti nekontroliuojamiems ir taip mažino demokratijos konsolidavimo tikimybę. Programiniame lygmenyje JAV donorų veiksmai nepadėjo įgalinti opozicijos ir pilietinės visuomenės. Atvirkščiai, po Rožių revoliucijos pasikeitę dalies programų (paramos politinėms partijoms, nevyriausybinėms organizacijoms ir žiniasklaidai) prioritetai ir finansavimo lygis tik padidino politinio žaidimo lauko Gruzijoje asimetriškumą ir apribojo pilietinės visuomenės galimybes stebėti ir kontroliuoti valdžią. Tai taip pat mažino demokratijos konsolidavimo tikimybę. Gruzijos atveju pagalbos rašant konstituciją programa neturėjo jokio poveikio, o vienintelė pozityvų poveikį dariusi programa buvo JAV parama rinkimų procesui.

Ukrainos atvejis. Diplomatiniam lygmenyje JAV vyriausybė besąlygiškai rėmė naujai išrinktą prezidentą ir jo komandą. G. W. Busho administracija nekritikavo neteisėtų V. Juščenkos bandymų varžyti parlamento galias ir daryti spaudimą teismų sprendimams. Kitaip tariant, JAV vyriausybė neatliko varžymo funkcijos, o tai savo ruožtu mažino demokratijos konsolidavimo Ukrainoje tikimybę. Tačiau programiniame lygmenyje, skirtingai nei Rusijoje ir Gruzijoje, JAV donoriai užtikrino pakankamai stabilią paramą šalies opozicijai ir pilietinei visuomenei. Po Oranžinės revoliucijos JAV nesumažino dėmesio rinkimų procesui, parlamento stiprinimui ir nepriklausomai žiniasklaidai. Amerikiečių parama Ukrainos politinėms partijoms taip pat buvo teikiama gana nešališkai ir neskatino „oranžinių“ politinių jėgų dominavimo. Visa tai didino demokratijos konsolidavimo tikimybę. Negatyvi hipotezė programiniame lygmenyje iš

dalies pasitvirtino vieninteliu atveju – paramos nevyriausybinėms organizacijoms programoje. Po Oranžinės revoliucijos JAV donoriai apkarpė finansavimą pilietinei visuomenei, o tai galėjo sumažinti jos galimybes kontroliuoti valdžią.

Disertacijoje atlikto tyrimo rezultatus apibendrina ši lentelė:

		RUSIJA (1991–1996)	GRUZIJA (2003–2008)	UKRAINA (2004–2009)
DIPLOMATINIS LYGMUO	Sąlygiškumas dvišaliuose santykiuose	Pragmatinė	Pragmatinė	Pragmatinė
PROGRAMINIS LYGMUO	Parama rinkimų procesui	Pragmatinė	Idealistinė	Idealistinė
	Politinių partijų stiprinimas	Pragmatinė	Pragmatinė	Idealistinė
	Pagalba rašant konstituciją	Pragmatinė	Pragmatinė	---
	Parlamento stiprinimas	Pragmatinė	---	Idealistinė
	NVO stiprinimas	---	Pragmatinė	Pragmatinė
	Žiniasklaidos stiprinimas	---	Pragmatinė	Idealistinė
<i>Poveikis demokratijos konsolidavimui</i>		<i>Neigiamas</i>	<i>Neigiamas</i>	<i>Mišrus</i>

Darbe pateikta teorinių diskusijų apžvalga ir gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti kai kurias bendresnes išvadas:

1. Tiriant išorės veikėjų įtaką demokratijos konsolidavimo procesui, išorės veikėjo veiksmai negali būti analizuojami atsietai nuo tų veiksmų poveikio naujosios demokratijos vidaus veikėjų pasirinkimams. Demokratijos konsolidavimas neįmanomas be vidaus veikėjų dalyvavimo, todėl išorės veikėjas visada yra priverstas ieškoti sąjungininkų (vadinamųjų „koalicijos partnerių“) naujosios demokratijos viduje.

2. Ar naujosios demokratijos vidaus veikėjų veiksmai prisidės prie demokratijos konsolidavimo, priklauso ne tik nuo jų motyvų, bet ir nuo galimybių veikti. Politinė valdžia dažniausiai turi reikiamų išteklių, bet ne visada yra motyvuota laikytis demokratinių taisyklių. Politinėje opozicijoje ir pilietinėje visuomenėje visada yra demokratines procedūras ginančių grupių, bet joms dažniausiai trūksta išteklių siekti savo tikslams. Išorės veikėjo užduotis yra sąveikauti su abiem vidaus veikėjų grupėmis ir paveikti jų motyvaciją/galimybes demokratijos konsolidavimui palankia kryptimi.

3. Vertinant išorės veikėjo vykdomos demokratijos gynimo politikos įtaką demokratijos konsolidavimui, būtina vengti „pozityvaus veikėjo“ prielaidos ir tirti tiek teigiamos, tiek neigiamos įtakos galimybę. Atsekti ir paaiškinti neigiamo poveikio atvejus leidžia išorės veikėjo motyvacijos tyrimas. Paramą demokratijai teikiančiose

valstybėse demokratizacijos tikslas visada konkuruoja su kitais užsienio politikos tikslais, visų pirma su nacionalinio saugumo interesais. Vieno iš tikslų dominavimas konkrečiu atveju nulemia išorės veikėjo vykdomos demokratijos gynimo politikos pobūdį ir jos įtaką demokratijos konsolidavimui.

4. Dilema „demokratizacija ar saugumas“ daro įtaką ne tik išorės veikėjo sąveikai su naujosios demokratijos politine valdžia (diplomatiniams santykiams), bet ir sąveikai su opozicija ir pilietine visuomene (paramos programoms). Tai patvirtino ir šioje disertacijoje atliktas empirinis tyrimas, atskleidęs iškreipiantį JAV saugumo interesų poveikį kai kurioms Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje vykdytomis paramos demokratijai programoms. Todėl išsamus išorės veikėjo vaidmens tyrimas turėtų apimti ir diplomatinį, ir programinį demokratijos gynimo politikos lygmenis.

5. Disertacijoje atlikto tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad paramos rinkimų procesui programa yra atsparesnė saugumo interesų sąlygojamiems iškraipymams už kitas JAV finansuojamas programas. Paramos rinkimų procesui sektoriuje JAV vykdė idealistinę demokratijos gynimo politiką tiek Gruzijos, tiek Ukrainos atvejais, ir tai buvo vienintelis sektorius, kuriame idealistinė politika užfiksuota daugiau nei vienu atveju. Tai liudija, kad XXI a. laisvi ir sąžiningi rinkimai yra tapę savotiška „raudonoji linija“, kurios JAV vyriausybė neleidžia peržengti net ir proamerikietišką užsienio politiką vykdančioms naujųjų demokratijų lyderiams. Svarbu pažymėti, kad išskirtinis JAV dėmesys rinkimų procesui mažina naujosios demokratijos žlugimo tikimybę, bet neapsaugo nuo demokratijos erozijos.

6. Rusijos, Gruzijos ir Ukrainos atvejų tyrimas parodė, kad pažeidžiamesnė iškreipiančiai saugumo interesų įtakai yra diplomatinio lygmens demokratijos gynimo politika. Visais tirtais atvejais JAV vyriausybė nesilaikė sąlygiškumo principo ir teikė demokratines procedūras pažeidinėjusiems lyderiams stabilią politinę ir finansinę paramą. Programinio lygmens JAV demokratijos gynimo politika buvo mažiau pragmatinė (išskyrus Rusijos atvejį). Tai leidžia teigti, kad JAV vyriausybinių donorai (įvairios agentūros, fondai ir kitos organizacijos) yra tarpininkai, turintys tam tikrą autonomijos laipsnį. JAV saugumo interesai ne visada atsispindi paramos demokratijai programose. Tai greičiausiai lemia paramos biurokratijos (angl. *aid bureaucracy*) nelankstumas, kylantis iš ilgalaikio veiklos planavimo.

7. JAV demokratijos gynimo politikos poveikis Rusijoje, Gruzijoje ir Ukrainoje skyrėsi. JAV visais atvejais nenusvėrė pirmųjų „svarstyklių“ (neužkirto kelio dominuojančių politinių jėgų piktnaudžiavimui valdžia), bet Ukrainos atveju, skirtingai nei Rusijos ir Gruzijos, JAV nusvėrė antrąsias „svarstyklas“ (padėjo mažinti politinio žaidimo lauko asimetriškumą ir didinti pilietinės visuomenės galimybes kontroliuoti valdžią). Nepaisant skirtingų nepriklausomojo kintamojo reikšmių, priklausomas kintamasis – demokratijos konsolidavimo tikimybė – visais tirtais atvejais turėjo panašią reikšmę (maža/mažėjanti demokratijos konsolidavimo tikimybė). Tokie tyrimo rezultatai suponuoja išvadą, kad pirmosios „svarstyklės“ (politinės valdžios varžymas) yra svarbesnės demokratijos konsolidavimui nei antrosios „svarstyklės“ (opozicijos ir pilietinės visuomenės įgalinimas). Susiejant šią išvadą su pateiktąja ankstesniame punkte, gaunamas pesimistinis demokratijos gynimo politikos veiksmingumo vertinimas. Išorės veikėjo veiksmai diplomatiname lygmenyje yra svarbesni demokratijos konsolidavimui, bet jie tuo pat metu yra ir pažeidžiamesni saugumo interesų nulemtiems iškreipymams.

8. Disertacijoje atlikto tyrimo nepakanka atsakyti į klausimą, kodėl Ukrainos atvejis yra išimtinis (angl. *deviant case*), kodėl šiuo vieninteliu atveju darbe iškelta hipotezė pasitvirtino tik iš dalies, t. y. JAV demokratijos politika turėjo ne neigiamą, o mišrų poveikį demokratijos konsolidavimui. Viena iš priežasčių gali būti tai, kad Ukraina išsiskyrė lygesniu politinio žaidimo lauku ir gyvybingesne pilietine visuomene. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad dauguma paramos demokratijai programų yra orientuotos į paklausą (angl. *demand driven*). Kuo stipresnės yra opozicinės politinės partijos, nevyriausybinės organizacijos, žiniasklaidos priemonės, tuo daugiau užsienio donorų paramos jos sugeba pasiimti. Galbūt Ukrainoje organizaciškai stipresni paramos gavėjai sugebėjo užmegzti ilgalaikius ryšius su paramą teikiančiomis JAV organizacijomis, todėl paramos lygis buvo mažiau veikiamas JAV saugumo interesų. Tačiau norint patikrinti šią ar kitas galimas hipotezes, reikėtų atlikti naujų atvejo studijų.

Disertacijos tema parengtos publikacijos

1. Žielys, Povilas, “New Version of the Kirkpatrick Doctrine in the Post-Soviet Space”. *Democratization*, vol. 17, no. 5, October 2010, p. 878–898 (ISSN 1351-0347).
2. Žielys, Povilas, “Weighing the Burden of Security: US Democracy Assistance in the Post-Soviet Space”. *Baltic Journal of Law & Politics*, vol. 3, no. 1, September 2010, p. 76–98 (ISSN 2029-0454).
3. Žielys, Povilas, “Relations between Visegrad States and Ukraine: A ‘Two-speed’ Central Europe”. *UNISCI Discussion Papers*, no. 19, January 2009, p. 38–51 (ISSN 1696-2206).
4. Žielys, Povilas, Kęstutis Budrys and Julijus Grubliauskas, “Development of Russia’s Economy: How Strong Is the Foundation of the Energy Empire?” In Jankauskas, Algimantas, Raimundas Lopata and Gediminas Vitkus (eds.), *Transformation of Putin’s Regime: Why Transitology Is Not Applicable to Post-Soviet Russia?* Vilnius: Vilnius University Press, 2007, p. 78–122 (ISBN 9789955330820).

Apie autorių

Povilas Žielys mokosi Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute nuo 2001 metų. 2005 m. jis įgijo politikos mokslų bakalauro laipsnį, o 2007 m. baigė Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistrantūros studijas. Doktorantūros studijų metais dirbo dėstytojo darbu.

Moksliniai P. Žielio interesai apima demokratizacijos procesus posovietinėje erdvėje, Vidurio ir Rytų Europos studijas, taip pat Lietuvos užsienio politiką. 2007–2010 m. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje jis dėstė Vidurio Europos studijų kursą, o 2008–2011 m. Vilniaus universitete dėstė Tarptautinių santykių istorijos ir Vyšegrado grupės studijų kursus. Be mokslinių straipsnių disertacijos tema, P. Žielys, kartu su bendraautoriais, yra parengęs Lietuvos pasirengimui pirmininkauti ES skirtą studiją: Žielys, Povilas, Karolis Aleksa, Julijus Grubliauskas, Nortautas Statkus ir Žygimantas Vaičiūnas, *Vokietijos, Portugalijos ir Slovėnijos pasirengimo pirmininkauti Europos Sąjungai lyginamoji analizė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

Studijų metais P. Žielys aktyviai dalyvavo įvairiose konferencijose, seminaruose ir vasaros mokyklose Lietuvoje ir užsienyje.